

Riigikohus
Lossi 17
50093 TARTU

Tallinn
09.11.2020

ALLKIRJASTATUD DIGITAALSELT
EDASTATUD E-POSTI TEEL
kantselei@riigikohus.ee

Taotluse esitaja: OÜ Keskkonnaekspert
Registrikood 10437962
Nooruse 1, 50411 Tartu

Taotluse esitaja esindajad: Vandeadvokaat Allar Jöks
Vandeadvokaat Carri Ginter
Advokaadibüroo SORAINEN AS
Pärnu mnt 15, 10141 Tallinn
Tel: 6 400 900
e-post: allar.joks@sorainen.com
carri.ginter@sorainen.com

TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU § 689 LG 6 KEHTETUKS TUNNISTAMINE

1. TAOTLUS

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 15 lg 1 p 2 alusel palume tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 689 lg 6.

2. LÜHIKOKKUVÕTE

1. Tsiviilasjas nr 2-17-19454 vaidlesid hageja (OÜ Keskkonnaekspert) ning kostja töövõtulepingust võrsunud nõude üle.

2. Riigikohtu tsiviilkolleegium tegi 25.03.2020 selles asjas TsMS § 689 lg 6 alusel resolutiiivotsuse, millega jättis hageja kassatsioonkaebuse rahuldamata ja Tartu Ringkonnakohtu 28.06.2019 otsuse tsiviilasjas nr 2-17-19454 muutmata. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 689

SORAINEN

Tallinn, Eesti
Pärnu mnt 15
10141 Tallinn
+372 6 400 900
estonia@sorainen.com
reg nr 10876331

Riia, Läti
+371 67 365 000
latvia@sorainen.com

Vilnius, Leedu
+370 52 685 040
lithuania@sorainen.com

Minsk, Valgevene
+375 17 306 2102
belarus@sorainen.com

lg 6 sätestab, et mõjuval põhjusel võib Riigikohus teha otsuse kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise kohta üksnes resolutsioonina.

3. Resolutiivotsus ei ole küllaldaselt põhjendatud kohtuotsus ning riivab hageja Põhiseadusest (§ 15 lg 1) ning Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist (artikkel 6 lg 1) tulenevat õigust õiglasele kohtupidamisele ja õiguste tõhusale kohtulikule kaitsele. Seetõttu soovib taotleja, et Riigikohus tunnistaks TsMS § 689 lg 6 põhiseadusevastaseks ja kehtetuks.

4. Taotlus on lubatav, sest taotlejal ei ole olnud ühtegi muud tõhusat võimalust taotleda kohtult kaitset põhiõiguste rikkumise eest. Riigikohus on lahendis nr 3-4-1-56-13 TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasust hinnates leidnud, et individuaalkaebus ei ole lubatav, sest taotleja sai oma väidetavat õigust kaitsta tsiviilkohtumenetluses. Riigikohtu arvates pidi isikule kassatsioonkaebust esitades olema ettenähtav, et Riigikohus TsMS § 689 lg 6 kohaldab. Kuivõrd see lahend on tehtud aastate eest, siis tuleks seda seisukohta revideerida.

5. Vastasel juhul peaks kassaator juhul, kui kassatsioonkaebus võetakse menetlusse, etteulatavalt vaidlustama võimaliku tehtava resolutiivotsuse. Esiteks, ei oleks see menetlusökonoomia seisukohast põhjendatud, et kassaator peaks etteulatavalt vaidlustama kõikvõimalikke norme, mida tema suhtes võidakse kohaldada. Selline järeldus tähendaks, et asjassepuutuv võib olla igasugune norm, mida isiku suhtes võidakse tulevikus rakendada. See muudaks normi asjassepuutuvuse sisutuks. Teiseks saaks Riigikohus aga vältida TsMS normi põhiseaduspärasuse kontrolli, tehes tervikotsuse. Seega poleks isikul ühtegi võimalust algatada resolutiivotsuse andmise õiguse põhiseaduspärasuse kontrolli.

6. Niisamuti ei ole TsMS § 689 lg 6 kohaldamine kassatsioonimenetluses isikule ettenähtav, kuna seadus ei kohusta pooltele eelnevalt teada andma, kas kohus kavatses kõnealust normi kohaldada või mitte. Samuti ei näe TsMS § 689 lg 6 ette, et resolutiivotsuses tuleks avada neid mõjuvaid põhjuseid, mis on sätte kohaldamise eelduseks. See aga ei ole kooskõlas omakorda kuidagi ka näiteks kohtu selgitamiskohustuse ega üllatusliku lahendi keeluga, mille olulisust on Riigikohtu pikaajases praktikas järjepidevalt rõhutatud.¹

7. Kassatsioonkaebuse saab esitada juhul, kui ringkonnakohus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi või ebaõigesti kohaldanud materiaalõiguse normi (TsMS § 668 lg 1). Järelikult ei saanud kassatsioonkaebuses tõstatada küsimust TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasusest, sest seda normi ringkonnakohus veel ei kohaldanud. Peale resolutiivotsuse tegemist ei ole TsMS § 689 lg 6 enam asjassepuutuv, sest puudub tsiviilkohtumenetlus, kus saaks vaidlustada Riigikohtu poolt TsMS § 689 lg 6 kohaldamist.

8. TsMS § 689 lg 6 ei ole proportsionaalne vahend menetlusökonoomia eesmärgi saavutamiseks. Meile lähedaste riikide õiguskordades puuduvad sarnased sätted, mis lubaks kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise põhjendamata jätta. Järelikult esinevad leebemad vahendid eesmärgi saavutamiseks.

9. Samuti ei ole tegemist mõõduka abinõuga. Riigikohus on eelneval kuuel aastal teinud resolutiivotsuse keskmiselt 4 korda aastas. Järelikult puudub vajadus TsMS § 689 lg 6 kohaldamiseks eesmärgiga välistada kohtusüsteemi ülekoormamine. Küll aga riivab TsMS § 689 lg 6 intensiivselt isikute õigust küllaldaselt põhjendatud kohtuotsusele, vähendades seeläbi ka inimeste usku kohtuvõimu usaldusväärsusesse.

¹ Vt näiteks RKTko 3-2-1-116-10, p 40.

3. TAOTLUSE LUBATAVUS

3.1. Põhiseaduse ja selle rakendamispädevuse kohaselt saab individuaalkaebust esitada

10. Vaatamata asjaolule, et põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduses (PSJKS) ei ole sätestatud võimalust Riigikohtule individuaalkaebuse esitamiseks, annab Põhiseaduse § 15 lg 1 esimene lause õiguse lünkadeta kohtulikule kaitsele.² Põhiseaduse §-dest 13, 14 ja 15 ning EIÕK kohaldamispraktikast lähtuvalt on Riigikohus järjepidevas ja pikaajases praktikas tunnistanud isiku õigust pöörduda oma põhiõiguste kaitseks erandjuhul otse Riigikohtu poole.³

3.2. Taotlejale ei ole tagatud õigust kohtulikule kaitsele

11. Võimalus pöörduda põhiseaduslikkuse järelevalve asjas otse Riigikohtu poole on isikul siiski vaid juhul, kui tal ei ole muud **tõhusat** viisi, millega kasutada talle PS §-ga 15 tagatud õigust kohtulikule kaitsele.⁴ Riigikohus on täpsustanud, et ta on individuaalkaebust pädev läbi vaatama üksnes juhul, kui kaebuse esitaja käsutuses ei ole ega ole olnud ühtegi tõhusat võimalust taotleda kohtult kaitset põhiõiguste rikkumise eest.⁵

3.2.1. *Võimalus kassatsioonis TsMS § 689 lg 6 põhiseaduslikkuse küsimust tõstatada ei ole tõhus võimalus kaitseks põhiõiguste rikkumise eest*

12. Riigikohus on lahendis 3-4-1-56-13 TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasust hinnates leidnud, et TsMS § 689 lg 6 kohaldamine pidi olema ettenähtav, mistõttu individuaalkaebus ei ole lubatav.

13. Selline seisukoht ei ole põhjendatud ja seda tuleks revideerida. TsMS § 689 lg 6 on kassatsioonimenetluse norm. Kassatsioonkaebuse saab esitada juhul, kui ringkonnakohus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi või ebaõigesti kohaldanud materiaalsoiguse normi (TsMS § 668 lg 1). Järelikult ei saa kassatsioonkaebuses tõstatada küsimust TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasusest, sest seda normi ringkonnakohus ei kohalda.

14. Seega saab selle normi põhiseaduspärasuse küsimust kohtumenetluses tõstatada ainult kassatsioonimenetluses juhul, kui on teada, et Riigikohus seda normi soovib kohaldada.⁶ Kuna esimese ja teise astme kohus antud normi ei kohalda, rääkimata kohtueelsest menetlusest, oleks TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasuse tõstatamine muudes kohtuastmetes või kohtueelses menetluses asjassepuutumatu.⁷

15. Juhul, kui kassatsioonkaebus võetakse menetlusse, siis peaks kassaator etteulatavalt vaidlustama Riigikohtu õigust resolutiivotsust teha. Menetlusökoonomia seisukohast ei oleks see põhjendatud, et kassaator peaks etteulatavalt vaidlustama kõik kassatsioonimenetlust reguleerivad normid, mida tema suhtes võidakse kohaldada. Samuti oleks see vastuolus asjassepuutuvuse põhimõttega. Kuna kehtiv õigus ei sätesta, milline võib olla TsMS § 689 lg 6 kohane mõjuv põhjus resolutiivotsuse tegemiseks ja resolutiivotsuse tegemise kavatsusest ei anta pooltele eelnevalt teada, siis peab kassaator igaks juhuks tõstatama kassatsiooniküsimuse kõikide vähegi eksisteerivate ning võimalike kassatsioonimenetlust reguleerivate normide

² Alates RKÜKm 3-3-1-38-00, p 15.

³ Viimati RKPJKm 5-20-4, p 7.

⁴ RKÜK 3-1-3-10-02, p 17-18

⁵ RKPJKm 3-4-1-4-10, p 9; 3-4-1-14-10, p 9; 3-4-1-18-10, p 9; 3-4-1-15-10, p 12; 3-4-1-5-11, p 8; 3-4-1-21-11, p 8.

⁶ RKPJKm 3-4-1-22-09, p 10.

⁷ RKPJKm 3-4-1-4-13, p 25.

(TsMS §-d 668-694) põhiseaduspärasuse üle. Selline käsitlus ei oleks kooskõlas menetlusökoonomia põhimõttega.

16. Lahendus, kus kassaator peaks ette nägema kõik hüpoteetilised normid, mida tema suhtes Riigikohus võiks kohaldada ei ole **tõhus** võimalus kaitseks põhiõiguste rikkumise korral. Samuti muudaks see käsitlus sisutuks normi asjassepuutuvuse. PSJKS § 14 lg 2 järgi peab säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Teisisõnu on asjassepuutuv norm, **mida isiku suhtes on kohaldatud**. TsMS § 689 lg 6 ei olnud ringkonnakohtus veel asjassepuutuv, sest seda taotleja suhtes ei kohaldatud.

17. Pealegi saaks Riigikohus vältida normi põhiseaduspärasuse kontrolli, tehes tervikotsuse. Seega poleks isikul ühtegi võimalust algatada resolutiivotsuse põhiseaduspärasuse kontrolli.

3.2.2. Riigikohtu tsiviilkolleegium ei ole TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasust hinnanud

18. Riigikohus on individuaalkaebuse lubatavuse hindamisel pidanud määravaks, kas üldkohtud on menetluse käigus asjassepuutuva sätte põhiseadusele vastavust hinnanud.⁸ Taotleja kohtuasja menetlemisel ei ole Riigikohus TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasust hinnanud.

19. Jaatada ei saa käsitlust, et kuna kohtul on kohustus ka omal algatusel kontrollida kõikide asjassepuutuvate normide, sh kohaldatavate menetlusnormide vastavust põhiseadusele, siis järelikult on Riigikohtu tsiviilkolleegium TsMS § 689 lg 6 põhiseaduspärasust hinnanud ja vaikumisi lugenud sätte põhiseadusega kooskõlas olevaks.

20. Riigikohus on selgitanud, et PS § 152 lg-st 1 tulenev kohustus jätta õigusakt kohaldamata, kui see on vastuolus põhiseadusega, hõlmab ka Riigikohut.⁹ Kohtu põhjendatud seisukoht põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse suhtes peab nähtuma kohtulahendist.¹⁰

3.2.3. Taotlejal esineb reaalne õiguskaitse vajadus

21. Riigikohus on selgitanud, et kui isikul ei ole ühtegi muud tõhusat võimalust kasutada PS §-ga 15 tagatud õigust kohtulikule kaitsele, saab isik oma põhiõiguste kaitseks otse Riigikohtu poole pöörduda vaid siis, kui tema õigusi on rikutud mingite normide kohaldamisega tema suhtes.

22. Vastavate normide põhiseadusele vastavuse küsimus peab tekkima nende konkreetsest kohaldamisest isiku suhtes, mitte nende täpsustamata kohaldamisest minevikus või võimalikust kohaldamisest tulevikus. Põhiõiguste ja -vabaduste rikkumise üle peab olema tegelik vaidlus.

23. Tsiviilasjas 2-17-19454 TsMS § 689 lg 6 kohaldamisega rikuti taotleja PS § 15 lg-st 1 ja Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg-st 1 tulenevat õigust saada küllaldaselt põhjendatud kohtulahend.

24. Taotleja suhtes selles tsiviilasjas 25.03.2020 tehtud Riigikohtu resolutiivotsus sisaldas teavet üksnes ringkonnakohtu otsuse muutmata ja kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmisest, menetluskulude jaotusest ja kautsjoni riigituludesse arvamisest. Viidatud elementide näol on tegemist TsMS § 689 lg 6 rakendamise ainsate väljunditega, rohkemat taotleja otsusest teada ei saanud ega polekski TsMS-i kommentaarides väljendatust lähtudes pidanud teada saama.¹¹

⁸ RKPJKm nr 3-4-1-19-08 p 13

⁹ RKPJKm nr 3-4-1-21-11 p 13

¹⁰ RKPJKm nr 3-4-1-21-11 p 12

¹¹ Jerofejev, P., Lints, J. Toimetajad Kõve, V., Järvekülg, I., Ots, J., Torga, M. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne, § 689 p 3.3.

25. Seega ei sisalda TsMS § 689 lg 6 alusel tehtav resolutiivotsus üldse mingeid põhjendusi, rääkimata küllaldastest põhjendustest, mille esitamist eeldab PS § 15 lg 1 ja Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg 1 ning viimase rakenduspraktika. Tõsiasi, et TsMS § 689 lg 6 kohaldamisel tehtav lahend ongi täielikult sisuliste põhjendusteta, möönab otsesõnu ka TsMS kommenteeritud väljaanne.¹²

26. Taotleja kassatsiooni sisuliste põhjendusteta rahuldamata jätmine, rikub taotleja õigust õiglasele kohtupidamisele ja õiguste tõhusale kohtulikule kaitsele. Teadmata põhjuseid, miks Riigikohus ringkonnakohtu otsuse muutmata ja kassatsioonkaebuse rahuldamata jättis, ei saa taotleja ka teada, kas ja milles ta Riigikohtu hinnangul oma õiguslikus argumentatsioonis või arusaamas faktilistest asjaoludest võis eksida.

27. Taotlejale tulenes PS § 15 lg-st 1 ning Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg-st 1 õiguspärane ootus, et kui Riigikohus on kassatsiooni menetlusse võtnud, lõppeb see lahendiga, mis peab omakorda olema sisuliselt ja küllaldaselt põhjendatud. See eristab antud olukorda näiteks kassatsiooni menetlusse mittevõtmisest ja selle kohta tehtavast määrusest, mille puhul ei teki isikutel õiguspärast ootust põhjendatud lahendiks.

3.2.4. Taotleja ei soovi Riigikohtu resolutiivotsuse revideerimist põhiseaduslikkuse järelevalve korras

28. Põhiseadus ei anna isikule õigust esitada kohtu seisukohaga mittenõustumise korral kohtulahendi peale kaebust otse Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile.¹³ Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium ei ole põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse kohaselt Riigikohtu ülejäänud kolleegiumidest kõrgemalseisev kohtuaste, kuhu saab edasi kaevata tsiviil-, kriminaal- või halduskolleegiumi lahendite peale.¹⁴

29. Käesoleval juhul ei taotle OÜ Keskkonnaekspert asjas 2-17-19454 25.03.2020 tehtud Riigikohtu otsuse revideerimist. Taotleja õiguslik huvi on selles, et Riigikohus tunnistaks põhiseadusevastaseks TsMS § 689 lg 6. Sellisel lahendil oleks taotleja jaoks nii rehabiliteeriv kui ka preventiivne mõju. Vaatamata sellele, et tsiviilasjas 2-17-19454 25.03.2020 tehtud otsust TsMS § 689 lg 6 kehtetuks tunnistamine ei mõjuta, kinnitaks see, et taotleja suhtes on kohaldatud põhiseadusevastast normi ning annaks kindluse, et taotleja suhtes Riigikohus mõnes teises kohtumenetluses resolutiivotsust ei tee.

3.3. Asjassepuutuvus

30. Riigikohus on oma praktikas korduvalt rõhutanud, et õigustloova akti põhiseaduspärasuse hindamiseks peab see olema asjassepuutuv ja põhiseaduse vastaseks või kehtetuks tunnistada saab üksnes asjassepuutuva sätte. Asjassepuutuvaks tuleb lugeda see isiku suhtes kohaldatud norm, mis vaatlusalust suhet või olukorda tegelikult reguleerib.¹⁵

31. Praegusel juhul kohaldatai taotleja suhtes TsMS § 689 lg-d 6, mis on Riigikohtu praktikast lähtudes antud kontekstis nn otsustava tähtsusega sätte.¹⁶ Teisisõnu pidanuks kohus viidatud sätte põhiseadusele mittevastavuse korral otsustama teisiti, kui sätte põhiseadusele vastavuse korral. Kuna olukorras, kus TsMS § 689 lg 6 oleks põhiseaduse vastane, tulnuks ta kohaldamata jätta, oleks taotlejale saanud teistsugune tagajärg, kui antud sätet kohaldataks. Seega on TsMS § 689 lg 6 asjassepuutuv ja individuaalkaebus seega lubatav.

¹² *Ibid.*

¹³ RKPJKm nr 3-4-1-10-05, p 4; nr 3-4-1-4-06, nr 3-4-1-3-08, p 5.

¹⁴ RKPJKm nr 3-4-1-19-08, p 14; 3-4-1-4-17, p 16.

¹⁵ RKPJKo 3-4-1-20-07, p 12.

¹⁶ RKÜKo 3-3-1-35-15, p 22.

4. RIIVATAV PÕHIÕIGUS

32. Põhiseaduse § 15 lg 1 esimene lause: *Igäühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse.*

4.1. Isikuline kaitseala

33. Üldine kohtusse pöördumise õigus on isikuliselt kaitsealalt kõigi ja igäühe õigus ning on oma olemuselt rakendatav ka juriidiliste isikute suhtes.¹⁷

4.2. Esemeline kaitseala

34. Põhiseaduse § 15 lg 1 esimese lause esemeline kaitseala hõlmab kohtulikku kaitset oma õiguse või vabaduse rikkumise korral. Isikul peab olema õigus, mille rikkumist ta väidab ning olemas peab olema PS-i nõuetele vastav kohus ja kohtumenetlus.¹⁸

35. Üldine põhiõigus kohtulikule kaitsele tagab nii õiguse pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse kui ka õiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele.¹⁹ See PS § 15 lg 1 esimesest lausest ja §-st 14 võrsuv üldise kohtutee garantii hõlmab endas kõik menetlusetapid, sealhulgas kohtumenetluse ja kohtuotsuse.²⁰ Tõlgendades § 15 lg 1 koosmõjus §-ga 14, tuleb lähtuda sellest, et põhiõigusega on hõlmatud kõik isiku õigusi tagavad protsessiõiguse aspektid.²¹

36. Õigus ausale kohtumenetlusele koosneb mitmest alamtagatisest, mille hulka kuulub ka õigus kohtulahendi põhjendusele. Kohtulahendi põhjendus on oluline nii edasikaebeõiguse tagamiseks, õigusrahu seisukohalt, juriidiliste teadmisteta poolte veenmiseks kui ka õigusemõistmise ühtsuse ja järjepidevuse tagamiseks.²² Niisamuti legitimeerib kohtulahendi põhjendus kohtuvõimu ennast, tagades ühelt poolt nii kohtuvõimu enesekontrolli, kui teiselt poolt võimaluse lahendi üle ühiskondlikku diskussiooni pidada.

37. Üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele on esemeline kaitseala oluliselt mõjutatud EIÕK artiklite 6 ja 13 kaitsealadest ning neile EIK poolt antud tõlgendustest.²³ Kohustust lahendeid põhjendada on rõhutatud Euroopa Inimõiguste Kohtu pikaajases ja järjepidevast praktikas.²⁴ Ka Riigikohus ise on märkinud, et kohtulahendi põhjendamise kohustus kuulub tsiviilkohtumenetluse olulise põhimõtte hulka.²⁵

38. Seega on kohtulahendi küllaldane põhjendamine lahutamatu osa tõhusa õiguskaitse ja ausa õigusemõistmise põhimõtetest, mille tõttu ei saa vaidlust olla selles, et õigus saada küllaldaselt põhjendatud kohtulahend on PS § 15 lg 1 esimese lause esemelises kaitsealas.,

¹⁷ RKPJKm 3-4-1-1-08, p 3; Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura 2012, § 15, komm. 2.2.

¹⁸ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 15, komm. 1.3.

¹⁹ RKÜKo 3-1-1-88-07, p 41.

²⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2002. § 15, komm.4.1.1.

²¹ *Ibid.*, komm. 1.3.

²² *Ibid.*, komm. 2.1.5.

²³ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 15, komm 2.1.

²⁴ Euroopa Inimõiguste Kohtu 19. aprilli 1994. a otsus kohtuasjas nr 16034/90 Van de Hurk vs Madalmaade Kuningriik, p 61; 9. detsembri 1994. a otsus kohtuasjas 18390/91 Ruiz Torija vs Hispaania, p 29; 18. juuli 2006. a otsus kohtuasjas nr 63566/00 Pronina vs Ukraina, p 23.

²⁵ RKTko 3-2-1-103-08, p 22.

4.3. Põhiõiguse kaitseala riive

39. Tõhusa õiguskaitse ja ausa õigusemõistmise põhiõiguse riive on kaitseeseme mistahes ebasoodus mõjutamine, sh kaitseeseme kitsendamine põhiõiguse adressaadi tegevuse või tegevusetusega.²⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätted üldistatult kujundavad ühelt poolt kohtusse pöördumise õigust, kuid teisalt ka kitsendavad seda, näiteks protsessiõiguse normide (kaebetähtajad, istungi formaalsused, kohtulõivud jms) kaudu.

40. Olukorras, mil PS § 15 lg 1 esimese lausega on tagatud igapähe õigus saada küllaldaselt põhjendatud kohtulahend, on ilmne, et seda riivab TsMS § 689 lg 6 alusel kohtule antud õigus teha resolutiivotsus, mis üldse mingeid põhjendusi ei sisalda.

5. RIIVE MATERIAALNE PÕHISEADUSPÄRASUS

5.1. TsMS § 689 lg 6 legitiimne eesmärk

41. Paragrahvi 15 lg 1 esimene lause ei nimeta põhiõiguse piiramise tingimusi, olles ilma piirklauslita põhiõigus. Seetõttu saab üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele piiramise õigustusena arvestada üksnes teisi põhiõigusi või põhiseaduslikke väärtusi.²⁷

42. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 689 lg 6 oli esitatud juba 2006. aastal jõustunud TsMS-i algtekstis.²⁸ Viidatud algteksti eelnõu 208 SE seletuskirjast ei ole võimalik leida mistahes põhjendusi TsMS § 689 lg 6 eesmärgi kohta,²⁹ kuid kassatsioonimenetlust puudutavas osas on seletuskirjas viidatud, et võrreldes kehtiva regulatsiooniga pole kassatsioonimenetluses sisse viidud põhimõttelisi muudatusi.

43. Sarnast kassatsioonimenetluse normi sisaldasid ka 1998. aasta TsMS § 364³⁰ ja 1993. aasta TsKS § 348 lg 1.³¹ Arvestades tolle ajastu õigusloome praktikat, ei ole siiski midagi üllatavat tõsiasjas, et kummagi seaduse eelnõu (vastavalt 518 SE ja 83 SE) seletuskirjadest ei ole võimalik resolutiivotsuse tegemise õiguse eesmärgi kohta midagi tuvastada.³²

44. Ainus kättesaadav ja autoriteetne allikas, mis TsMS § 689 lg 6 eesmärki kaudselt avab, on TsMS kommenteeritud väljaanne. Seal § 689 lg 6 kohta kirjutatud kommentaari 3.3 punktis a on resolutsioonotsuse tegemise põhjuseid ja eesmärke selgitatud järgmiselt: *Eelkõige tehakse resolutsioonotsus siis, kui ringkonnakohtu otsus tundub õiglane ning vaatamata ebaõigetele põhjendustele ei muutuks lõpplahend üldse või ei muutuks see oluliselt.* Sama kommentaari punktis b on eeltoodud mõtet täiendatud järgmiselt: *Praktikas kohaldab Riigikohtus sätet suhteliselt harva ja ainult siis, kui pärast kassatsioonkaebuse menetlusse võtmist asja läbivaatamisel lõplikult selgub, et kaebuse menetlusse võtmiseks siiski alust ei olnud.* Sellest nähtub, et TsMS § 689 lg-s 6 sätestatud mõjuva põhjuse eeldus on Riigikohtu praktikas asendunud puhtpraktilise kaalutlusega loobuda kohtulahendi põhjendamisest, mis ei pruukinud algselt olla seadusandja algne tahe.

²⁶ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 15, komm. 2.3.

²⁷ *Ibid.*, § 15, komm 2.4.

²⁸ RT I 2005, 26, 197.

²⁹ Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.riigikogu.ee/download/a21a8e88-97ce-3e46-8af5-16a5a89a308c> (03.06.2020).

³⁰ RT I 1998, 43, 666.

³¹ RT I 1993, 31, 538

³² Kättesaadavad arvutivõrgust: <https://www.riigikogu.ee/download/2e8390d6-3034-3e2a-b3cc-d72da671492c> ja <https://www.riigikogu.ee/download/918d0f7d-0967-3434-8172-6839d3022fe5> (03.06.2020).

45. Eeltoodu annab aimu tõsiasjast, et TsMS § 689 lg 6 eesmärki on põhjendatud sisuliselt menetlusökonomiaga. Menetlusökonomia on põhiseaduslik väärtus, mida saab arvestada legitiimse õigustusena PS § 15 lg-st 1 võrsuvate õiguste riivamisel.³³

5.2. Riive proportsionaalsus

5.2.1. Vahendi sobivus

46. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebasobiv on abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.

47. Võttes aluseks, et TsMS § 689 lg 6 ainus teadaolev legitiimne eesmärk on menetlusökonomia, siis sõltub vahendi sobivus sisuliselt vastuse leidmisest küsimusele, kas selle normi kohaldamine võimaldab tagada kohtusüsteemi efektiivset toimimist ja vältida kohtusüsteemi ülekoormamist.

48. Vastus sellele on jaatav. Olukorras, mil Riigikohus teeb TsMS § 689 lg 6 alusel otsuse kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise kohta üksnes resolutsioonina, hoitakse sellega kokku aega ja ressursi, mis vastasel korral kuluks nn tavapärase otsuse tegemiseks. Seeläbi vabaneb kohtusüsteemis vahendeid muude ülesannete täitmiseks, võimaldades vähemalt teoreetiliselt vältida kohtusüsteemi ülekoormamist ja kaitseb selle efektiivset toimimist.

5.2.2. Vahendi vajalikkus

49. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.

50. Õiguskirjanduses väljendatust lähtudes kontrollitakse vajalikkust kitsamas tähenduses Pareto-optimaalsuse põhimõtte järgi: abinõu on mittevajalik vaid siis, kui on olemas üks teine abinõu, mille rakendamisel läheb vähemalt ühel asjaosalisel (abinõu adressaadil) paremini, kuid mitte kellelgi halvemini. Vajalikkuse tuvastamisel lähtutakse seadusandja perspektiivist seaduse vastuvõtmise hetkel. Alternatiivsete lahenduste leidmiseks tuleb vaadata õigusakti loomeprotsessis välja pakutud alternatiivlahendusi, teiste maade praktikad ning kui muu ei aita, siis pakkuda kohtu poolt välja võimalikke lahendusvariante.³⁴

51. Seega sõltub vastus TsMS § 689 lg 6 vajalikkusele sellest, kas on olemas alternatiivseid lahendusi, mis ühelt poolt tagaksid PS § 15 lg 1 esimesest lausest tulenevate õiguste kaitse ning teiselt poolt kaitseks menetlusökonomiat.

52. Selle kaalumise on vahendi vajalikkuse kontekstis taotlejale raskendatud, kuna TsMS § 689 lg 6 loomeprotsess ei ole olnud kõrvaltvaatajale jälgitav ega läbipaistev, mille tõttu ei ole võimalik ka tuvastada, kas normi loomisel üldse kaaluti alternatiivseid lahendusi või teiste maade praktikad. Tsiviilkohtumenetluse seadustike ja sellele eelnenud tsiviilkohtupidamise seadustiku seletuskirjad kõnealuse sätte ja selle eellaste kujunemislugu ei ava ega põhjenda.

53. Vaatamata eeltoodule, ei ole meile lähedaste riikide õiguskordades sarnaseid sätteid, mis lubaks jätta kassatsioonkaebuse rahuldamata jätmise põhjendamata Nimetatatu seab omakorda kahtluse alla TsMS § 689 lg 6 vajalikkuse.

54. Saksamaa tsiviilkohtumenetluse seadustikust (ZPO)³⁵ leiab küll normi, mille alusel võib kassatsioonikohus pärast kassatsioonkaebuse menetlusse võtmist ühehäälselt otsusega jätta (enne

³³ RKPJKo 3-4-1-31-15, p 42.

³⁴ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 11, komm. 3.2.

³⁵ Zivilprozessordnung (ZPO), vastu võetud 12.09.1950, avaldatud terviktekstina 05.12.2005 (BGBl. I lk 3202; 2006 I lk 431; 2007 I lk 1781) ning viimati muudetud 12.12.2020 (BGBl. I lk 2633).

asja sisulisse arutellu laskumist) kaebuse rahuldamata, kui kohus on veendunud, et kassatsioonikaebuse menetlusse võtmise tingimused ei ole täidetud ja kaebusel pole väljavaateid edu saavutamiseks (ZPO § 552 a lause 1).

55. Nimetatud sätte eesmärk on menetluse kiirendamine ning selle sisu on analoogne apellatsioonimenetluses kehtiva vastava sättega (ZPO § 522 lg 2).³⁶ Seejuures täpsustab seadus, et ka sellisel juhul tuleb kohtul siiski ZPO § 522 lõike 2 lauseid 2 ja 3 vastavalt kohaldades anda kõigepealt pooltele ette teada kassatsioonikaebuse kavandatavast tagasilükkamisest ja selle põhjustest ning anda kassaatorile võimalus kindlaksmääratud tähtaja jooksul oma arvamust avaldada. Seejärel tuleb kohtul rahuldamata jätmist ka põhjendada (ZPO § 552a lause 2). Eesti õigus aga sellist kaasamiskohustust ette ei näe.

56. Teine kassatsioonimenetlust lihtsustav norm reguleerib põhjendamist siis, kui kassaator on esitanud kassatsioonikohtule kaebuse asja kassatsioonikohtule menetlusse lubamise kohta. Nimetatu on analoogne TsMS § 679 lg-ga 1. Kuivõrd Saksamaa tsiviilkohtumenetluses toimub kassatsioonikaebuse lubamise otsus reeglina apellatsioonimenetluses tehtud kohtuotsuses (ZPO § 543 lg 1 p 1), siis võib kaebeõiguse mittelubamist omakorda kassatsioonikohtus vaidlustada (ZPO § 544). Selleks tuleb esitada kassatsioonikohtule vastav kaebus (saksa keeles *Nichtzulassungsbeschwerde*), mille rahuldamata jätmise suhtes on Saksa seadusandja lubanud kassatsioonikohtul anda erandina üksnes lühikese põhjenduse (ZPO § 544 lg 6 lause 2).

57. Tegemist on normiga, mille eesmärk on kohtu töökoormust mitte ülemäära tõstes tagada, et kaebaja saab aru kassatsioonikaebuse mittelubamise põhjustest.³⁷ Seda täiendab norm, mille järgi võib kohus põhjendamisest täielikult loobuda, kui see ei annaks midagi juurde selgitamaks kassatsioonikaebust mittelubamise tingimusi (ZPO § 544 lg 6 lause 3).

58. Rohkem võrreldavaid norme Saksa tsiviilkohtumenetluses ei leidu. Seega puudub Saksa tsiviilkohtumenetluses kokkuvõttes TsMS § 689 lg-ga 6 sarnane regulatsioon, mis võimaldab kohtul „mõjuva põhjuse“ olemasolul enda otsuse põhjendamata jätta.

59. Seda, et kassatsioonikohtu põhjendamiskohustus on kirjeldatud juhtudel piiratud või võib põhjendamisest isegi loobuda, on Saksamaa kõrgeimas kohtupraktikas peetud iseenesest põhiseaduslikult lubatavaks.³⁸ Põhjendamiskohustus on igal juhul olemas siis, kui kohus kaldub kõrvale õigusnormi sõnastusest, mis on ühemõtteline ning kõrvalekaldumise põhjus ei ole kaebajale ilmne.³⁹

60. Põhjendamiskohustuse piiramist on Saksa õiguskirjanduses ka kritiseeritud, sest kõrgeim kohtuinstants peab ka väljapoole nähtavaks tegema selle, et ta on poolte huve puudutava asjaga sisuliselt ja intellektuaalsel tasandil tegelenud.⁴⁰ Formaalse ja lühikeste põhjenduste esitamine või põhjendusest loobumine ei olevat kasulik kellelegi, sh tunneb kassatsioonikaebuse esitaja end kohtu meelevalda jäetuna, rääkimata sellest, et kõrgeim kohtuinstants ise ei ole ühiskonna ja meedia tähelepanu all samamoodi huvitatud läbipaistmatust tegevusest.⁴¹

61. Peamised arutelud seoses kohtuliku põhjendamiskohustuse piiramisega taanduvad võimalikule Saksa põhiseaduse (GG)⁴² artikli 103 lõikest 1 tuleneva õiglase ärakuulamise õiguse rikkumisele. Nimelt võib põhiõigus, olla kohtulikult ära kuulatud, rikutud ka juhul, kui vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused võimaldavad menetlusosalisel vaid järeldada seda, et see

³⁶ Vrd Krüger, Wolfgang, *Münchener Kommentar zur ZPO*, 5. Auflage, München: C. H. Beck 2016, § 4 vnr 1. Arvutivõrgus: www.beck-online.de

³⁷ Vt Saksa Liidupäeva (Deutscher Bundestag) materjali nr BT-Drs. 14/4722, lk 106.

³⁸ Saksa Liidu Konstitutsioonikohtu (Bundesverfassungsgericht – BverfG) 08.12.2010 otsus – 1 BvR 1382/10.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Vt nt Winter, Thomas, *Die Nichtzulassungsbeschwerde – ein Scheinrechtsmittel*, NJW 2016, lk 924.

⁴¹ Vt nt Nassall, Wendt, *Zehn Jahre ZPO-Reform vor dem BGH*, NJW 2012, 118.

⁴² Grundgesetz (GG). Vastu võetud 23.05.1949; viimati muudetud 05.11.2019 (BGBl. I lk 1546).

põhineb arusaamal, mis haarab parimal juhul välist sõnastust, kuid mitte poolte avalduse sisulist tähendust.⁴³

62. Samuti on ka Saksamaa Konstitutsioonikohus hiljem üle rõhutanud, et vaatamata piiratud põhjendamiskohustusele ei tohi viimase kohtuinstantsi põhiseaduslik roll n-ö „tühja joosta“.⁴⁴

5.2.3. *Vahendi mõõdukus*

63. Otsustamaks abinõu mõõdukuse üle, tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärgi tähtsust. Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.⁴⁵

64. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 689 lg 6 mõõdukuse kaalumisel on ühel kaalukaasul PS § 15 lg 1 esimesest lausest võrsuv õigus küllaldaselt põhjendatud kohtulahendile ja teisel poolel põhiseaduslik väärtus menetlusökonoomia ehk antud juhul kohtusüsteemi efektiivsus.

65. Õiguskirjanduses on rõhutatud põhimõtet, et mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused. Riive intensiivsuse astme määramisel tuleb arvestada ka põhiõigusega kaitstud õigusväärtuse abstraktset kaalu, riivet õigustavate põhjuste kaalukust hinnates, aga ka eesmärkide täitmata jätmise tagajärgi.⁴⁶

66. Kuna igaihe õigust küllaldaselt põhjendatud kohtulahendile ei saa lahutada PS § 15 lg-s 1 sätestatud üldisest kohtutee garantiist, siis on tegemist abstraktselt kaaluka õigusväärtusega. Veelgi enam, Riigikohtu praktikas on kohtusse pöördumise põhiõigust nimetatud lausa õigusriigi keskseks põhimõtteks⁴⁷ ning kirjanduses selleks, mis teeb seadusriigist õigusriigi.⁴⁸

67. Menetlusökonoomia argument PS § 15 lg 1 kontekstis tähistab eelkõige seda, et sellega kaitstakse kohtusüsteemi ülekoormamise eest ja tagatakse tema efektiivset toimimist.⁴⁹

68. Küll aga tuleb märkida, et TsMS § 689 lg 6 ei ole kuigi tõhus moodus kohtusüsteemi ülekoormamise eest kaitsmiseks või tema efektiivse toimimise tagamiseks. Seda ilmestab juba tõsiasi, et kõnealuse sätte kohaldamine on väga harv, jäädes igal aastal kindlalt alla kümne, mis kõrvutatuna näiteks taotluste ja lahendatud asjade arvuga aastate lõikes tsiviilkohtumenetluses moodustab tühise osa Riigikohtu koormusest.⁵⁰

Aasta	TsMS § 689 lg 6 kohaldamisi	Taotlusi tsiviilkohtumenetluses	Lahendatud asju tsiviilkohtumenetluses
2020	4		
2019	4	1290	141
2018	2	1245	155

⁴³ Bundesgerichtshof (BGH), 08.07.2010 otsus - VII ZR 195/08, p 9-10.

⁴⁴ BVerfG, 08.10.2015 otsus – 1 BvR 1320/14.

⁴⁵ RKPJKo 5-19-28, p 82.

⁴⁶ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 11, komm 3.3.2.

⁴⁷ RKPJKm 3-4-1-1-08, p 3; RKÜKm 3-2-1-153-13, p 73.

⁴⁸ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, 2012. § 15, komm 1.2.

⁴⁹ RKHKm 3-3-1-40-07, p 11; 3-3-1-86-12, p 11.

⁵⁰ Tabeli koostamiseks kasutatud allikad: Riigikohtu statistika arhiiv, kättesaadav <https://www.riigikohus.ee/et/riigikohus/riigikohtu-tegevust-iseloomustav-statistika> (04.06.2020); Kohtute aastaraamat 2019, kättesaadav: <https://aastaraamat.riigikohus.ee/kohtuasjade-labivaatamine-riigikohtus-2019-aastal/> (04.06.2020); TsMS kommentaarid III, § 689 p 3.3.

2017	4	1355	194
2016	7	1414	172
2015	4	1477	203
2014	3	1505	186

69. Seetõttu ei oma TsMS § 689 lg 6 kohaldamine mingit märgatavat mõju kohtusüsteemi kaitsmisel ülekoormamise eest või selle efektiivse toimimise tagamisel ning TsMS § 689 lg 6 kohaldamata jätmisega ei saabuks tagajärgi, mis ohustaks kaalutavaid põhiseaduslikke väärtusi. Eespool esitatud statistika põhjal võiks hoopiski järeldada, et vähemalt tsiviilkolleegiumi töökoormus on taotluste ja lahendatud asjade arvu pinnalt viimastel aastatel hoopis vähenenud, mis annab veelgi enam ainet tõdemuseks, et menetlusökonoomiline sääst TsMS § 689 lg 6 kohaldamisel ei ole sedavõrd märkimisväärne, et kaaluks üles PS § 15 lg 1 esimesest lausest võrsuva põhiõiguste intensiivse riive. Samuti puuduvad tõendid selle kohta, et resolutiivotsuse tegemisel mõjuva põhjuse esitamine oleks Riigikohtule tavatult koormav. Seega ei ole TsMS § 689 lg 6 vahendina mõõdukas.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Allar Jõks
vandeadvokaat

Carri Ginter
vandeadvokaat